

Múltkreálás

2024. augusztus 20., annak a Szent Istvánnak az ünnepe, aki a kereszténység felvételével – mai kifejezéssel – integrálta Magyarországot Európába, közelebről a nyugati kultúrába. Az ország éppen az EU soros elnöke, de nyilvánvaló, hogy vezetői önmagukat a Nyugat ellenfelének tekintik, és ennek nyomán az európai ország, valamint az USA, mondjuk így, az ország szövetségeseinek legtöbb jelenlegi kormánya is hasonlóan vélekedik. A magyar kormány Kelet felé törekvését, a diktátorokkal, autokratikus rendszerekkel barátkozást egy ideje történelmi jellegű közlésekkel alapozza meg. Kipcsák vér is folyik a magyarság ereiben, nyelvünk török eredetű – jelentette ki a miniszterelnök. Hivatalosságok, illetve közpénzből működő intézmények beszélnek, gyártanak a szakemberek szerint zagyvaságokat az eredetről, egyebek között a hunmagyar kontinuitásról. A Kurultaj című rendezvényt szervező Magyar–Turán Közhasznú Alapítvány támogatása önálló költségvetési sort kapott. Az ország lakosságának eredetét emlegetve a türk országok szövetségében villog a magyar miniszterelnök, a szervezet képviselőt állított fel Budapesten – sok-sok költségvetési pénzzel támogatva. Ebben a milióban nem pusztán szakmai kérdés, hogy mi az, ami tudható a magyarság őstörténetéről.

A modern nemzetek megteremtésének és mindenkori összetartásának elemi része a minél régebbre

visszanyúló, egykori nagyságot felmutató hősi múlt. Ha a jelen nem feltétlenül biztató, a nemzet, az ország éppen kevéssé látszik sikeresnek, már csak a kompenzációs mechanizmusok miatt is növekszik az igény a régi dicsőségre. Sajátos változat a jelentéktelen finnugorok helyett a türknek nevezettek hatalmas családjába tartozni. A személyes és nemzeti identitás építésének nincsenek korlátai. Bármit képvisel is a tudomány a nemzet múltjáról, ki-ki úgy vélekedik, ahogy akar. A bizonyítható tények makacs dolgok, de a fantázia szárnyalhat. Jelentőségre a magán- vagy társas fantázia akkor tesz szert, ha az elképzelések a hivatalos politika szintjére emelkednek. Minősített eset, ha nem is egy magánmeggyőződés kap politikai hátszelet, hanem a kitalációkra vagy féligazságokra épülő történelmi múltat valamilyen kormányzati politikai szándék megalapozására használják.

A politika a történelmet többnyire meghatározott célokhoz használja, az emóciókat veszi célba, szemben a tudomány racionalizmusával. A tudományos nézetek olykor bonyolultak, ugyanakkor tartalmuk nem feltétlenül alkalmas a romantikus, érzelmi szempontból jól hasznosítható, egyértelműen dicső, hősi múltat kereső igények kielégítésére. Ráadásul a tudományos állásponthez a nemtudás vállalása is hozzátartozik, márpedig az ilyesmi a közönség egy részénél versenyképtelen a tárgyi

értelemben megalapozatlan magabiztossággal.

A tudományban domináns álláspont szerint a 18–19. század előtt a népek Európában nem társadalmi vagy kulturális, etnikai, nyelvi, hanem földrajzi és politikai alapon szervezett, területhez, államalakulathoz kötődő csoportként léteztek. Idővel aztán a más tartalmú címkék kezdtek etnikai jelentést fölvenni. A modern nemzetek nem a történelem elemi, időtlen struktúrái, hanem részben kitalált, illetve a múltba belátott közösségekre épülő, teremtett konstrukciók. Más aspektusból: pusztán a ráció alapján a jelenben nem jogosítanak fel és nyújtanak vigaszt semmire a néhány évszázaddal vagy ezer évvel ezelőtti viszonyok, az akkor történtek. De a világ nem eszerint működik. A valóságos és a teremtett múlt egyaránt lehet hagyomány, részévé válhat egy nemzet kultúrájának.

Egy nemzet számára mi a fontosabb: a génnek, a nyelvrokonság vagy a kultúra? – tette fel a kérdést e lap hasábjain Nagy József Maróth Miklós akadémikusnak. A tudományosan korrekt válasz így hangzott: „Egy nemzetet két dolog tarthat egyben: a közös eredet vagy a közös eredet fikciója, tehát a kultúra.” Ugyanakkor, amikor Nagy arról érdeklődött, hogy a miniszterelnök tanácsadója tudományos álláspontját hogyan egyezteteti össze Orbán Viktorral a magyarság eredetéről hirdetett szövegeivel, a válaszadó az utóbbiakat a politika hatáskörébe utalta (*Mozgó Világ*, 2020. 2.).

A *Mozgó* visszatérően foglalkozik a magyar őstörténet 2016 utáni kormányzati „hasznosításával”. Az imént említett interjú túl érintette

a témát Klaniczay Gábor egy írása, és Gyáni Gábortól is megjelent egy dolgozat a hunok új keletű „használati értékéről”. Ablonczy Balázs turanizmusról szóló könyvéről e hasábjakon írva (2017. 4.) jeleztem, hogy a szerző úgy véli, Orbán (és Vona Gábor) beszédmódja lehet ugyan hasonló a két háború közötti turanista szövegekhez, de neveltetésük, világképük a nyugati világhoz köti őket, nem hinné, hogy ez politikai koncepciót is jelent. Az elmúlt évek mást mutatnak.

Nem szorul különösebb magyarázatra tehát, hogy a magyar múltról folyamatosan publikáló *Válasz Online* szerkesztősége miért látta indokoltnak, hogy nyomtatott, igen tetszetős formában, jelentős terjedelmű kiadványt tegyen közzé *Eltagadott igazság* címmel, *Tények és hazugságok a magyarság őstörténetéről* alcímmel. Ez a *Válasz Offline* megnevezéssel indított sorozat második darabja. (Az első a *Válasz online* első öt évében megjelent, legjobbnak tekintett írásokat, valamint a lap történetét tartalmazza.) A kiadvány *bookazine*-nak nevezi magát, annak megfelelően, hogy könyv méretű és magazin formátumú, illetve műfajában is köztes, a tudományos szövegeknél közérthetőbb, ugyanakkor igényes. (Korábban az ilyesmit tudományos ismeretterjesztésnek nevezték.) A kötet célja, hogy sokoldalú megközelítéssel világítsa meg a magyar őstörténetről, tehát a honfoglalásig tartó időszakról tudni érdemes ismereteket. Ennek megfelelően egy fejezet az úgynevezett eredetpolitikával foglalkozik, egy másik a magyarok eredetéről meglévő, tudomány által hitelesített tudással, illetve a „rivális” teóriák-

kal. Egy további szakasz a régészet eredményeiből levonható következtetéseket tárgyalja, egy másik pedig a genetikai kutatásokból származó ismereteket. Végül *Újraalkotott múlt* cím alatt a szerkesztők szerint világszínvonalra fejlődött történelmi életmód-rekonstrukciókról, más néven a hagyományörzés különböző formáiról esik szó.

A szerkesztői előszó azt írja: az *Eltagadott igazság* kötet cím fricska a kilencvenes években felszínre bukkant, az „őstörténelmi alvilág és a bulvár peremén” leledző, úgymond elhallgatott, betiltott, eltitkolt igazságot ígérő mindenféle kiadványoknak, amelyek „hihetetlen távolságokba és mesés vidékekre vezették vissza a magyarság őstörténetét, nem sokat törődve tudománnyal, forráskritikával, de sokszor a józan ésszel se”. Ugyanakkor a szerkesztők úgy látják, létezik valóban elhallgatott igazság is, a tudományos alapokra épülő életmód-rekonstrukció és a genetikai kutatások jelentősége. Megjegyzem, az ezekkel foglalkozó fejezetek alapján inkább arról van szó, hogy e témák kevesebb nyilvános figyelmet kapnak, mint amennyit a szerkesztők elvárának, de azért az „elhallgatás” nem áll. Úgy vélem, az ilyesmi iránti érdeklődés erősen limitált. Indokolt azzal is számolni, hogy a genetikai kutatásokra hivatkozva sok zavaros szöveg kerül forgalomba. Nem volna kétségbe a hagyományörzők egy részének kiemelkedő mesterségbeli tudását, nem felejthető, hogy termékeik egy része a jobboldali, sőt szélsőjobb identitás megjelenítője lett (pl. a tarsolylemezes övtáska), valamint tevékenységük a laikus számára alig választható el az évek óta a

kormány által is erősen támogatott, új turanizmus Kurultaj jellegű özszejöveleteitől.

A magyar őstörténet sokoldalú megközelítésének eszközeként, az öt tematikus egységre tagolt kötet, az információk szempontjából is érdekes fényképekkel, a szó szoros értelmében igen színes, de műfajilag is változatos. Publicisztikai jellegű írások mellett szerepelnek interjúk, illetve az utóbbinak az a változata is, amikor az újságíró foglalja össze a megkérdezett mondanivalóját, és mindezek mellett szakértői cikkek is helyet kaptak. Erénye a kötetnek a sokféle szöveg egységesnek mondható, színvonalas tartalmi és stiláris minősége. Egyetlen írás „lóg ki” némileg a többi közül, a leghosszabb magyar családfáról beszámoló. Ebből az tűnik ki, hogy egy Amerikában élő családnál DNS-teszt alapján elindulva ritka kelet-ázsiai származási vonalra találtak, és innen eljutottak egy 1100 éves magyarországi őshöz. Megtudjuk, az amerikaiakon kívül a Tuzsér közelében korábbi ásatások során előkerült egykori honfoglaló vitéz számos leszármazottja ma is a település kicsit tágabb környékén él. A kelet-ázsiai származás is furcsa, de önmagában a részben online működő, DNS-vizsgálatra építő üzleti vállalkozások megítéléséről is talán indokolt lett volna kívülálló szakemberek véleményét kikérni.

A kötet egészének szemléletét jól jelzi az a néhány sor, amelyet a magyar őstörténetről feltett, egy-egy szakértő által megválaszolt hét alapkérdés elé felvezetőként írtak a szerkesztők. „Nyitott hasi műtétet, fogbeültetést, hídépítés statikai felmérését vagy gépjármű motorcseréjét sem bízánk kóklerekre és

dilettánsokra [...] Miért lenne ez máshogy a magyar őstörténet alapkérdéseinek megítélésénél?” A blokk egy, másfél nyomtatott oldalon összefoglalt kutatói válaszai rövidek, közérthetőek, világosak. Finnugorok vagyunk? – hangzik például az első kérdés. A válasz egyértelmű: a magyar nyelv eredete szempontjából igen, genetikai vagy kulturális értelemben már más a helyzet...

És ha már genetika, az egyik e témában megkérdezett kutató fejt ki a kötet más helyén: „Korábban is lehetett sejteni, de most már rengeteg adattal igazolható, hogy a Kárpát-medencébe érkező honfoglalók – akik genetikailag ténylegesen különböztek a helyiektől – egyszerűen nem tették ki a populációnak akkora százalékát, hogy biológiai értelemben átformálják az alapnépességet.” Egy másik interjúból kitűnik: a kutatások alapján, a korábbi feltételezésekkel szemben, genetikai szál is felmutatható a finnugorság irányába. A manysi (sokan még mansiként vagy az oroszok által használt vogulként tudnak róluk) populációból vett minták alapján létezik obi-ugor–magyar genetikai komponens, amely kis arányban előfordul a mai magyarok között, de nincs a környező népek génkészletében.

Említettem, egy fejezet foglalkozik közvetlenül a téma politikai elemével, *Magyar eredetpolitika* címmel. (Az „eredetpolitika” kifejezés a történész Ablonczy Balázstól származik, említett, turanizmusról szóló könyvében használta.) Ezen belül a kötet szerkesztőinek dolgozata bemutatja, hogy 2006-ban a Jobbik által politikába emelt eredetügyet, a maga mel-

lé állított „ősmagyar klubot” hogyan nyúlta le a kormányra került Fidesz. A rendszerváltás óta az Orbán-kormány az első, amelynek „a külpolitikát befolyásoló, költségvetési sorokban testet öltő eredetpolitikája van – mondják a szerzők, hozzátéve –: a keleti gyökereket, a vérségi kapcsolatokat középpontba helyező beszédmódot a politika színterén már csak a Fidesz használja.” Felvethető, hogy nem az eredetpolitika befolyásolja a külpolitikát, hanem inkább az utóbbi szolgálatába állították az előbbi. De ettől függetlenül, a közölt szövegek alapján is világos, akár-hogy alakul is az úgynevezett keleti nyitás politikája vagy egészében az Orbán-rendszer jövője, szinte bizonyos, hogy az utókor az időszak jellegzetes elemeként emlegeti majd a kormányzat bornírt eredetpolitikai megnyilvánulásait. Tegyük ehhez hozzá az őstörténet egyik kutatójának kötetben olvasható véleményét: nem mindegy, hogyan gondolkodunk a múlttól, „[...] hogy tényalapon teszszük-e, vagy hiedelmekből építünk magunknak történelmet. Ahogy a múlthoz viszonyulunk, úgy fogunk viszonyulni a jövőhöz is. Ha becsapjuk magunkat a múlttal kapcsolatban, az törvénytörően csalódásokhoz vezet majd jövőbeli feladataink során is.”

Eltagadott igazság. Tények és hazugságok a magyarság őstörténetéről. Szerkesztette **Ablonczy Bálint, Borbás Barna**. Válasz Offline, No 02. Bookazine. 192 oldal, 3990 forint.